

Цифрландыру Қазақстан дамуының жаңа векторы ретінде

Асан А. Амангельдиев^{1*}, Сымбат Е. Шакиров²

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

*Корреспонденция үшін автор:

E-mail: a.azimkhanuly@gmail.com

¹<https://orcid.org/0000-0001-9257-1609>

²<https://orcid.org/0000-0002-8354-5844>

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7255-2023-142-1-158-168>

Аңдатпа. Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының жаңа векторын анықтау өзіндік ұйымдастырудың жаңа модельдерін іздеумен байланысты бірқатар мәселелерді өзектендірді. Бұл ретте қоғамды цифрландыруға ерекше қызығушылық танытыла бастады. Көбінесе цифрландыру әдістемелік және қолданбалы білімді дамытпай, тиісті алдын ала ғылыми-теориялық негіздеусіз жүзеге асырылуда.

Қоғамды цифрландыру үдерісін түсіну ғылыми білімнің әртүрлі салаларында қалыптасқан тәсілдерді біріктіруге ұмтылатын философиялық дискурс аясында жүреді. Бүгінгі таңда цифрлық қоғамның дамуы қазіргі философтар зерттеген негізгі мәселелердің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаев өзінің 2021 жылғы Жолдауында барлық реформалардың базалық элементі және ұлттық бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізудің негізгі құралы цифрландыру болып табылатынын атап өтті.

Цифрлық теңсіздікті жою Қазақстанның әлеуметтік әділеттілік қағидаттарының дамуындағы жаңа кезеңді білдіреді. Цифрландыру – ең алдымен әлеуметтік-саяси және әлеуметтік-гуманитарлық мәселе. Сондықтан ғылыми қауымдастық үшін еліміздің «цифрландыру» жолындағы мүмкіндіктерін анықтау бойынша жаңа стратегиялық міндеттер қойылды.

Осылайша, Қазақстанда цифрлық технологиялардың таралуымен бірге әлеуметтік әділеттілікке деген сұраныс артатындай цифрландырудың өзіндік моделі қажет. Бұл қазіргі ғылыми білімде цифрлық қоғамның әртүрлі аспектілеріне, оның адам өміріндегі артықшылықтары мен салдарына қызығушылық бар екенін көрсетеді. Сонымен бірге, қоғамды цифрландыру мәселесі оны одан әрі зерттеуге және әлеуметтік әділеттілікті қалыптастыруға негіз береді.

Бұл мақалада цифрландыру саласындағы мемлекеттік бағдарламалар мен әлемдік рейтингтер талданады.

Түйін сөздер: цифрландыру; Ақпараттық Қазақстан – 2020; Цифрлық Қазақстан; әлеумет; цифрлық қоғам; рейтинг; мемлекеттік бағдарламалар; цифрлық экономика.

Received 22 January 2023. Revised 25 January 2023. Accepted 31 January 2023. Available online 30 March 2023.

For citation:

Amangeldiyev A.A., Shakirov S.E. Digitalization as a new vector for the development of Kazakhstan // Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU. Historical sciences. Philosophy. Religion Series. 2023. – Vol. 142. – №. 1. – С. 158-168. DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7255-2023-142-1-158-168>

Для цитирования:

Амангельдиев А.А., Шакиров С.Е. Цифровизация как новый вектор развития Казахстана // Вестник ЕНУ им. Л. Гумилева Серия Исторические науки. Философия. Религиоведение. – 2023. – Т. 142. – №. 1. – С. 158-168. DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7255-2023-142-1-158-168>

Кіріспе

Бүгінгі таңда ақпараттандыру, жаһандану үрдістері заманауи қоғамның дамуына айтарлықтай өзгерістер әкелуде. Аталмыш үрдістер болмыстың трансформациясына әлеуметтік әділеттілікке жету мүмкіндіктері мен жаңа сын-қатерлерді ұсынуда. Яғни, жаңа цифрлық қоғам және әділеттілік туралы жаңа тұжырымдар қалыптасуда.

Зерттеуші М.Т. Рюминаның пікірінше жаңа цифрлық қоғам ноосфера қоғамы болып табылады. Жаһандану – әлемнің ерекше интеграциялануына, тұтастығына және тәуелділігіне байланысты жаһандық адамзат қауымдастығын, мегақоғамды құру процесі. Бұл арада адам болмысының жаңа сапалы дамуы, оны жүзеге асыратын технологиялардың өзара әрекеттестігі мен ықпалы туралы мәселелер өзектілігі артып келеді (Рюмина, 2020).

Соңғы кездері ғылыми және кәсіби алаңда интернет, виртуалды әлем, цифрлық қоғам сияқты жаңа түсініктер кеңінен қолданыс тауып отыр. Ақпараттандыру нәтижесінде интернет желісі жаңа жаһандық құндылыққа айналды. Мәселен, «2011 жылы Біріккен Ұлттар ұйымы Бас Ассамблеясының баяндамасында интернет желісіне қолжетімділік адамның базалық құқықтарына жатқызылды, ал интернет желісіне қолжетімділікті шектеу адамның базалық құқықтарының бұзылуы» – деп танылды (Калиниченко, Новикова, 2017: 49). «Цифрлық теңсіздік» мәселесі интернетпен қамтудың жеткіліксіздігімен, сонымен қатар, мемлекеттердің кедейлігі мен артта қалуымен байланысты (Макаров, 2017: 122).

Мемлекеттің цифрлық қоғам бағытындағы дамуында әділеттілік және теңсіздік концептілерін нақтылап қарастыру қажет. Бұл ретте бұрынғы өнеркәсіптік төңкерісте жасалған өнертабыстармен салыстырғанда, цифрлық инновациялар әлемді өздігінше өзгертіп жатқандығын ескерген жөн.

Цифрландыру үдерісі COVID-19 келуімен жеделдеді. Коронавирустік инфекцияның таралуы көптеген елдерде экономикалық

және әлеуметтік өмірдің өзгеруіне ықпал етті. Пандемияның салдарынан әртүрлі салаларда цифрлық технологияларды жедел енгізіліп жатқандығын байқаймыз. Үкіметтер енгізген қозғалысқа шектеулер мен әлеуметтік шектеу шаралары аясында бизнес пен тұтынушылар қашықтан форматта жұмысын жалғастыру үшін цифрлық шешімдерді белсенді игеруде. Цифрландыру үрдісі медицина, еңбек қызметі, білім берудің салаларының онлайн-форматқа көшуіне ықпал етті.

Қазіргі таңда цифрландырудың көптеген мәселелері әлеуметтік-саяси және әлеуметтік-гуманитарлық сұрақтармен тығыз байланыста қарастырылады. Өз кезегінде қазіргі және болашақтағы цифрландырудың әдіснамалық және стратегиялық міндеттерді зерделеуді қажет етеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері

XX ғасырдың соңғы ширегінде Еуропа мен АҚШ-тың белді ғалымдары цифрландыру саласы бойынша еңбектер жаза бастады. Алғашқы зерттеулердің бірі АҚШ ғалымы Н. Негропонтеның «Being Digital» (Nicholas, 1996) атты кітабы. Бұл еңбекте автор болашақтағы цифрландыру дәуірінің бейнесі мен оның қоғамға ықпалы туралы аргументтерді анықтаған. Осы мәселенің теориялық кемшіліктерін толықтырып, жаңа қоғамдық дамутаалаптарына сай өңдеген зерттеушілердің бірі Лиор Рокаш «Data Mining: Theory and Applications» (Lior, 2017) еңбегін жарыққа шығарды. Кітапта жасанды интеллектің қоғамға әсері жайында талқыланып, оны санның құпиясын шешудің нәтижесінде ғана толыққанды игеруге болатындығын тұжырымдайды (Амангельдиев, 2019: 538).

Соңғы жылдары елімізде цифрландыруға қатысты бірқатар зерттеулер жарық көруде. Қазақстанда цифрлық қоғам құру идеясы бастамасынан кейін отандық зерттеушілердің жарияланымдары ғылыми ортаға шықты. Мысалы, С.Сүгірдің «Цифрлы Қазақстан. Ол қандай болады?» мақаласы (Сүгір, 2018), С.Шестерневаның «Цифровой Казахстан: важная роль новых технологий» (Шестернева,

2017), Н.З. Такижбаеваның «Трансгуманизация и гуманитарные знания в современном информационном обществе» (Такижбаева, 2018: 149), отандық ғалымдар А.А. Киреева мен Н.Ә. Әбілқайырдың «Цифровизация экономики регионов Казахстана: понятия, перспективы и механизмы реализации» (Киреева, Әбілқайыр, 2021) атты монографиясын атауға болады.

Мақаланың зерттеу әдістері цифрландырудың әлеуметтік-саяси аспектілеріне және оның қазіргі билік институттарының қызметіндегі рөліне арналған ғылыми еңбектерді дискурстық талдауға, сондай-ақ қазіргі философиялық көзқарастарды сыни бағамдауға негізделген. Мұнда дискурс-талдау негізгі әдіснамалық оптика ретінде қалыптасқан ғылыми тәсілдердің герменевтика қағидаттарын ескере отырып қолданылады, яғни цифрландырудың ұқсас проблемаларын әртүрлі ғалымдардың түсіндіруінің ерекшелігін нақтылауға мүмкіндік береді. Өз кезегінде, ғалымдар қолданған анықтамаларды сыни талдау одан әрі пәнаралық зерттеулер үшін қажетті негізгі жұмыс аппаратын анықтауға мүмкіндік береді. Интерпретация әдістері негізінде цифрлық қоғамның мән-мағыналық кеңістігін зерделеу жоспарланады. Әлеуметтік-мәдени зерттеу әдісі цифрландыру бағыттарының қоғамдық болмыс өзгерістері мен дамуына ықпал ету механизмдерін қарастыруға мүмкіндік туғызады. Бұл тұрғыда оның бүгінгі қазақстандық өмірдегі орны мен рөлі пайымдалады.

Талқылау

«Цифрландыру» термині алғаш рет 1970 жылдары компьютерлік революция кезінде ақпаратты өңдеудің аналогтық әдістерінен цифрлық стандартқа көшу пайда болған кезде қолданылды, оны қолдану бүкіл технологиялық ортаның түбегейлі өзгеруіне әкелді.

Қоғамды цифрландыру үдерісін түсіну ғылыми білімнің әртүрлі салаларында қалыптасқан тәсілдерді біріктіруге ұмтылатын философиялық дискурс аясында

да жүзеге асуда. Қазіргі философтарды ең алдымен цифрлық қоғамның дамуы, цифрлық мәдениеттің пайда болуы, жаңа (цифрлық) тұлғаның қалыптасуы, қоғамды цифрландырудың этикалық мәселелері және т.б. толғандыруда.

Қарқынды дамып келе жатқан цифрлық технологиялар кезеңінде жеке тұлғаның желідегі еркіндігі туралы мәселелер туындап отырғанын байқаймыз. Цифрлық әлем адамдардың бүкіл өмірін алақанға салып беруге ықпал етіп отыр. Тіпті FinTech деген бүтіндей бір жаңа бағыт қалыптасты. Зерттеуші Л. Маврина «банк және қаржы қызметтерін көрсету нарығындағы делдалдар атынан әрекет ететін дәстүрлі қаржы ұйымдарымен бәсекелесу үшін технологиялар мен инновацияларды пайдалануға жартылай ғана маманданған, шын мәнінде, fintech – біздің өміріміз туралы деректер ағымының және осы ағым туралы көп ақпарат алатындардың тарихы. Нәтижесінде индивидуум еркіндікке ие болып, оны нығайтпайды, керісінше еркіндігінен айырылады» – деп түсіндіреді (Чернышов, 2018: 16).

Цифрлық жүйенің дамуы нәтижесінде іске қосылатын жаңа технологиялардың артықшылығы жеткілікті. Осы тәрізді нағыз адами цифрлық экожүйе салыстыра тексерілген стратегиялық, оның ішінде саяси және басқару деңгейіндегі шешімдерді қабылдауға негіз болмақ. Бұл өз кезегінде, болашақтың ықтимал нұсқасын жасауға және оны барынша позитивті арнаға түрлендіруге мүмкіндік береді (Амангельдиев, Тұрсынбаева, 2019: 43).

Еліміздің цифрландыру бойынша жобаларында әлемдік тәжірибенің озық нәтижелері қолданады. Қазақстан цифрландыру саласын дамыту бойынша бірнеше мемлекеттік бағдарламалар қабылдады. Бұл зерттеу мақаламызда үш негізгі мемлекеттік бағдарламаға тоқталамыз. Атап айтқанда, «Ақпараттық Қазақстан – 2020», «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламалары мен «Цифрландыру, ғылым және инновациялар есебінен технологиялық серпіліс» ұлттық жобасы.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 8 қаңтардағы жарлығымен «Ақпараттық Қазақстан – 2020» мемлекеттік бағдарламасы қабылданды (Ақпараттық Қазақстан, 2013).

Бұл бағдарламаның негізгі мақсаты «ақпараттық қоғамға көшуді қамтамасыз ететін жағдайларды құру» – деп белгіленді (Ақпараттық Қазақстан, 2013).

Мемлекеттік бағдарламаның төрт бағыты халықаралық тәжірибелерді негізге ала отырып, төмендегідей анықталды:

- мемлекеттік басқару жүйесінің тиімділігін қамтамасыз ету;
- ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның қолжетімділігін қамтамасыз ету;
- қоғамды әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамытуға арналған ақпараттық ортаны құру;
- отандық ақпараттық кеңістікті дамыту (Назар, 2014).

Бағдарламаның іске асырылу мерзімі 2013-2017 және 2017-2020 жылдарға бөлініп, екі кезеңге жоспарланды.

Бағдарламаның нысаналы индикаторлары:

- 1) 2020 жылы Қазақстан Дүниежүзілік Банктің «Doing Business» рейтингінде алғашқы 35 елдің тізімінде болуға тиіс;
- 2) «электрондық үкімет» индексі (БҰҰ-ның әдістемесі бойынша) 2020 жылы алғашқы 25 елдің қатарында болуға тиіс;
- 3) Қазақстан Республикасы үй қожалықтарындағы ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның қолжетімділігі – 100 %;
- 4) 2020 жылы Интернет желісін пайдаланушылар саны – 75 %;
- 5) Қазақстан тұрғындарын эфирлік цифрлық телерадио хабарларын таратумен қамту – 95%;
- 6) елдің ЖІӨ-не АКТ секторының үлесі – 4 %;
- 7) денсаулық сақтаудың бірыңғай желісіне қосылған денсаулық сақтау ұйымдарының үлесі – 100%;
- 8) бірыңғай ұлттық ғылыми-білім беру желісіне қосылған ғылыми-білім беру мекемелерінің үлесі – 100 %;

9) компьютерлік сауаттылық деңгейі – 80 %;

10) Қазақстанда тіркелген бұқаралық ақпарат құралдарының жалпы санындағы электрондық БАҚ-тың үлесі – 100%;

11) электрондық түрде ақы төленетін тауарлар мен қызметтердің жалпы айналымындағы қазақстандық интернет-дүкендер айналымының үлесі – 40 %;

12) электрондық форматта ұсынылатын мемлекеттік қызметтердің үлесін – 50 %-ға жеткізу деп белгіленді (Ақпаратты Қазақстан, 2012).

Бұл бағдарламаның орындалу барысында, төмендегідей көрсеткіштерге қол жеткізген. Атап айтар болсақ, «ҚР Ұлттық экономика министрлігінің статистика комитетінің деректері бойынша, 2015 жылы халықтың компьютерлік сауаттылығы деңгейі 74,2%-ды құрады, 2013 жылмен салыстырғанда 11%-ға (2013 жылы – 63,2%, 2014 жылы – 64,1%) өскен және жыл сайын АКТ мамандықтары бойынша орта есеппен 30 мың адам диплом алып шығады» (Амангельдиев, 2019: 538).

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы құжаттың «Ағымдағы жағдайды талдау» бөлімінде «Ақпаратты Қазақстан-2020» мемлекеттік бағдарламасына: «2013 жылы бекітілген «Ақпаратты Қазақстан-2020» мемлекеттік бағдарламасы ақпараттық қоғамға көшу үшін жағдай жасаудағы қадамдардың бірі болды. Еліміздің экономикасын цифрлық трансформациялаудың іргетасы ретінде аталған бағдарлама мына факторлардың дамуына: ақпараттық қоғамға көшуге, мемлекеттік басқаруды жетілдіруге, «ашық және мобильді үкімет» институттарын құруға, ақпараттық инфрақұрылымның тек корпоративтік құрылымдарға ғана емес, сондай-ақ ел азаматтарына қолжетімділігін арттыруға септігін тигізді» – деп баға берген (Цифрлық Қазақстан, 2017).

Бұл бағдарламаның екінші кезеңінде жоспарланған іс-шараларға өзгертулер енгізіліп, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы №827 қаулысымен «Цифрлық Қазақстан»

мемлекеттік бағдарламасы қабылданды (Цифрлық Қазақстан, 2017).

Цифрлық дағдылар экономиканың барлық секторларының өсуі жолындағы негіз және цифрлық қоғам мен мемлекеттік цифрлық қызметтердің өзара ықпалдасытығына қол жеткізуге әсер етеді. Сондай-ақ, бәсекеге қабілетті және өнімді арттыруға мүмкіндік береді (Амангельдиев, 2019: 538).

Қазақстанның цифрландыру бойынша жобаларға мән беруінде әлемдік тәжірибенің нәтижелері жатыр. Ақпараттық технологиялар қарыштап дамып, ақпарат алмасу күн сайын жаңарып отырған кезеңде сандық технологияларды дамытпай, әлемнің алдыңғы қатарлы елдеріне кіру қиын. Себебі, қазіргі кезеңде көшбасшы елдердің барлығы сандық жүйеге көшіп, экономикасының дамуына және халқының әл-ауқатының жақсаруына мүмкіндік беріп отыр (Амангельдиев, Тұрсынбаева, 2019: 39).

Қоғамның кретивтілігінің кілті саналып отырған цифрландыру процесін табысты бастауға барлық шарттар бар. Осыны түсінген Президент Н. Назарбаев өзінің «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жасаудың қажеттігін айқындап берді (Амангельдиев, 2019: 538).

«Цифрлық Қазақстан» – еліміздің әрбір тұрғынының өмір сүру деңгейін цифрлық технологияларды қолдану арқылы арттыруға бағытталған маңызды кешенді бағдарлама болды.

Бұл бағдарламаның мақсаты «орта мерзімді перспективада республика экономикасының даму қарқынын жеделдету және цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстанның экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму траекториясына көшіруге жағдай жасау» – деп бекітілді (Цифрлық Қазақстан, 2017).

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын іске асырылу мерзімі 2018-2022 жылдарға жоспарланып, бес негізгі бағыты

айқындалды. Негізгі бағыттарына тоқталатын болсақ:

«Бірінші бағыт, экономика салаларын цифрландыру. Бұл еңбек өнімділігін арттыруға және капиталдандырудың өсуіне алып келетін озық технологиялар мен мүмкіндіктерді пайдалана отырып, Қазақстан Республикасы экономикасының дәстүрлі салаларын түрлендіру бағыты.

Екінші бағыт, цифрлық мемлекетке көшу – қажеттіліктерін күні бұрын біліп халық пен бизнеске қызмет көрсету инфрақұрылымы ретінде мемлекеттің функцияларын түрлендіру бағыты.

Үшінші бағыт, цифрлық Жібек жолын іске асыру – ішкі контур үшін де, Қазақстан Республикасының транзиттік әлеуетін іске асыру үшін деректерді берудің, сақтаудың және өңдеудің жылдамдығы жоғары және қорғалған инфрақұрылымын дамыту бағыты.

Төртінші бағыт, адами капиталды дамыту – білім экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам деп аталатынды құруды қамтитын түрлендіру бағыты.

Соңғы бесінші бағыт, инновациялық экожүйені құру – бизнес, ғылыми сала және мемлекет арасындағы орнықты көлденең байланыстармен технологиялық кәсіпкерлік пен инновацияны дамыту үшін жағдай жасау бағыты. Мемлекет инновацияларды өндіріске шығаруға, бейімдеуге және енгізуге қабілетті экожүйе катализаторы ретінде әрекет етеді» (Амангельдиев, Тұрсынбаева, 2019: 39).

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы – халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз етуге, еңбек өнімділігін арттыруға, білім мен денсаулық сақтау саласының сапасын жақсартуға, ЖІӨ құрылымында шағын және орта бизнестің үлесін арттыруға, инвестициялық ахуалды дамытуға, жүзеге асырылатын барлық іс-шаралар мен жобалар мемлекеттік басқарудың тиімділігі мен ашықтығын арттыруға бағытталды деуге болады.

Еліміздің цифрландыру саласын дамыту үшін, келесі бағдарлама «Цифрландыру, ғылым және инновациялар есебінен технологиялық серпіліс» ұлттық жобасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021

жылғы 12 қазандағы №727 қаулысымен қолданысқа енгізілді (Үкімет қаулысы, 2021).

2021 жылы 12 қазанда өткен Үкімет отырысында ҚР Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрі Бағдат Мусин: «Ұлттық жоба 10 бағыт және 208 іс-шарадан тұрады, оларды іске асыру 2025 жылға дейін жоспарланған. Атап айтсақ, интернет желісінің ену деңгейі, яғни пайдаланушылардың саны 91-ден 95 пайызға жеткізу, мемлекеттік қызметтерді 9 күннен 5 минутқа дейін қызмет көрсету уақытын қысқарту, бизнестен талап етілетін деректердің 50% онлайн есепке алу, Қазақстан аумағы арқылы «Азия-Еуропа» жалпы транзиттік деректердің трафик деңгейін 3%-дан 8%-ға жеткізу ескерілген. Сонымен қатар, IT-экспорты 500 млн АҚШ долларына жеткізу, инновациялық өнім көлемін 1,7-ден 2,5 трлн теңгеге арттыру, коммерцияландыру жобаларының жеке қоса қаржыландыруын 50 %-ға жоғарлату жоспарланды. Әр мақсатқа жету үшін тиісті іс-шаралар қарастырылған» – деген болатын (Ұлттық жоба, 2021).

Ұлттық жоба «Цифрлық трансформация» және «Ғылым» салалары бойынша екі блокқа бөлінген. Жоба бөлінген екі блокқа тоқталар болсақ, Цифрлық трансформация блогына: «қызметтерді 5 минут ішінде көрсету; IT саласын дамыту; халық үніне құлақ асатын және тиімді мемлекет; ыңғайлы өмір сүруге арналған цифрлық құралдарды қолдану; технологиялық және инновациялық бизнесті дамыту; сапалы интернет пен ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету», ал, Ғылым блогына: «ғылыми экожүйенің бәсекеге қабілеттілігін арттыру; елдің дамуына ғылымның үлесін арттыру, яғни Ғылым – Өндіріс–Бизнеспринципін қолдану; ғылымды әкімшілендіруді жетілдіру» салалары жатады (Үкімет қаулысы, 2021).

Ұлттық жоба аясында күтілетін нәтижелер төменгідей жоспарланып отыр. Атап айтқанда: «мемлекеттік қызметтерді смартфонда 5 минут ішінде көрсету; кепілдендірілген жылдамдықтағы интернет; 100 000 жаңа жұмыс орнын құру; ғалымдар мен зерттеушілер санын 34 мың адамға дейін

ұлғайту» (Үкімет қаулысы, 2021) және т.б. жоспарланған іс-шараны көруге болады.

Қазақстан өзін ең жоғары құндылықтары адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып табылатын әлеуметтік мемлекет ретінде көрсетеді. Тәуелсіздік жылдарында қоғамның әлеуметтік әлауқатының өзіндік моделін қалыптастыру жолында орасан зор жол жасалды.

Еліміз қауіпсіз, тең және прогрессивті ортақ болашақ үшін тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу үшін бірқатар шаралар мен бастамаларды қабылдады. Елімізде қоғамның әл-ауқатын, халықты жұмыспен қамтудың өсуін, білім берудің бәсекеге қабілеттілігін және денсаулық сақтаудың тиімділігін қамтамасыз ету мақсатында жаңа технологиялар сенімді түрде енгізілуде.

Біріккен ұлттар ұйымының 2022 жылғы электронды үкімет бойынша рейтингінде Қазақстан 193 елдің арасында 28-орынды иеленді (Оспаналиев, 2022). Global e-Government Development Index (Электронды үкіметтің даму индексі) – әлем елдеріндегі электронды үкіметтің даму деңгейін сипаттайтын көрсеткіш. 2003 жылдан бері әр екі жыл сайын БҰҰ-ның экономикалық және әлеуметтік даму департаменті электронды үкіметтің даму деңгейіне шолу жариялайды. Бұл рейтингтің мақсаты ұйымға мүше елдердің электронды үкіметінің осал немесе ұтымды тұсын анықтау болып табылады. Рейтинг негізінен үш деңгей бойынша есептеледі:

1. Интернеттің сапасы мен қамтылу деңгейі (Online Service Index).
2. Ақпараттық коммуникация технологияларының даму деңгейі (Telecommunication Infrastructure Index).
3. Адами капитал (Human Capital Index) (Маликов, 2022).

БҰҰ-ның рейтингтегі электрондық үкіметтің даму индексі 0-ден басталып, 1-ге дейін барады. 2022 жылы жарияланған рейтингте ең жоғарғы ұпай Данияда – 0,9717, ал Қазақстанның жалпы ұпайы – 0,8628.

Қазақстанның электронды үкіметтің даму индексі бойынша әлемдік рейтингтегі орны жыл сайын жақсарып келеді. Атап айтсақ,

2008 жылы – 81 орын, 2010 жылы – 46 орын, 2012 жылы – 38 орын, 2016 жылы – 33 орын, 2020 жылы – 29 орын, 2022 жылы – 28 орын алып отыр (Маликов, 2022).

Ал, цифрландыруға қатысты деректер басқаша. Мәселен, Халықаралық менеджментті дамыту институтының (IMD) цифрлық бәсекеге қабілетті елдердің World Digital Competitiveness Ranking 2022 әлемдік рейтингінде Қазақстан 63 елдің арасында 36-орында тұр (World Digital, 2022). Бұл рейтинг бизнестегі, үкіметтегі және қоғамдағы экономикалық трансформацияның негізгі драйвері ретінде цифрлық технологияларды қабылдауға және зерттеуге дайындығын өлшейді. Бизнес пен үкімет басшыларының күрделі деректері мен сауалнама жауаптарына негізделген цифрлық рейтингтер үкіметтер мен компанияларға өз ресурстарын қайда шоғырландыру керектігін және цифрлық трансформацияға кірісу кезінде қандай жақсы тәжірибе болуы мүмкін екенін түсінуге көмектеседі. 2022 жылы жарияланған әлемдік рейтингтің көш басында Дания, АҚШ, Швеция орналасса, Қытай – 17, Жапония – 29, Италия – 39, Түркия – 54 орындарға жайғасқан. Орталық Азия елдерінен бұл тізімге Қазақстанның ғана кіруі, елімізде цифрландыру саласы бойынша атқарылып жатқан мемлекеттік бағдарламалар өз нәтижесін беруде деп қорытындылауға болады.

Қорытынды

Заманауи қоғам үшін цифрландыру процестерінің құндылық мәні сөзсіз жоғары және бұл шындықты даулауға болмайды. Бірақ, кез келген пән, құбылыс, үдеріс сияқты цифрландырудың да елеулі тәуекелдерді тудыратын жағымсыз жағы бар.

Цифрландырудың шығындары адамның жеке кеңістігіне және оның түп санасына, киберқылмысқа, ақпараттық соғыстарға, китч мәдениетін агрессивті насихаттауға және т.б. рұқсатсыз кіру мүмкіндігі болып табылады. Осы шығындар мен әлеуметтік тәуекелдерді бейтараптандыру үшін цифрлық кеңістікті құқықтық және техникалық қорғауды күшейту, цифрлық гигиенаны меңгеру,

цифрлық құзыреттіліктерді дамыту, жастар арасында цифрлық өнімді бағалауға сыни көзқарасты қалыптастыру қажет.

Сондықтан, Қазақстандағы цифрландыру үрдістерінің әлеуметтік әділеттілікті қалыптастыруға әсер ету векторларын зерттеу қажет. Бұл арада цифрлық технологиялардың жаңа түрлерінің пайда болуы мен кеңінен таралуы қоғамдық-саяси құрылымдардың жаңа түрлерінің қалыптасуы мен даму ықпалын, мемлекет тарапынан әлеуетті қолдай отырып, қазіргі жағдайда саяси басқару тиімділігін қамтамасыз ету үшін жаңа технологиялық мүмкіндіктерін зерделеу бүгінгі ғылымның негізгі мәселесіне айналып отыр. Сондай-ақ, технологиялық дамыған мемлекеттердің қоғамдық-саяси саласын цифрландырудың өзекті процестері қандай сын-тегеуріндер, қауіптер мен тәуекелдер туғызатындығын анықтау қажет.

Қорытындылай келсек, цифрлық жүйенің дамуы нәтижесінде іске қосылатын жаңа технологиялардың артықшылығы жеткілікті. Осы тәрізді нағыз адами цифрлық экожүйе салыстыра тексерілген стратегиялық, оның ішінде саяси және басқару деңгейіндегі шешімдерді қабылдауға негіз болмақ. Бұл өз кезегінде, болашақтың ықтимал нұсқасын жасауға және оны барынша позитивті арнаға түрлендіруге мүмкіндік береді.

Олай болса, қазіргі таңдағы технологиялық төңкеріс мәселесі – ең алдымен, социогуманитарлық, саяси және табиғи кеңістіктегі адамның рөлі мен орнын анықтау. Дамудың мұндай стратегиялық парадигмасын түйсіну үшін қазіргі қоғамның цифрландыруға қатысты базалық философиялық және әдіснамалық негіздерін әзірлеу талап етілуде.

Қаржыландыру

Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғарғы білім министрлігі Ғылым комитетінің AP15473151 «Цифрлық қоғамды қалыптастыру мәселесі Қазақстандағы әлеуметтік әділдікті дамытудың шарты ретінде» гранттық қаржыландыру ғылыми жобасын іске асыру шеңберінде дайындалған.

Әдебиеттер тізімі

«Ақпараттық Қазақстан – 2020» Мемлекеттік бағдарламасы. 2013. [Электрон. ресурс] – 2013. – URL: https://egov.kz/cms/kk/articles/gp_inf_kaz_2020 (қаралған күні: 24.01.2023).

«Цифрландыру, ғылым және инновациялар есебінен технологиялық серпіліс» ұлттық жобасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 727 қаулысы. [Электрон. ресурс] – 2021. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000727> (қаралған күні: 26.12.2022).

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы. [Электрон. ресурс] – 2017. – URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827> (қаралған күні: 14.01.2023).

Lior Rokach. Data Mining: Theory and Applications (Series in Machine Perception and Artificial Intelligence). Packt Publishing, 2017. – 624 p.

Nicholas Negroponte Being Digital. Vintage: 1996. – 272 p.

World Digital Competitiveness Ranking 2022. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/> (қаралған күні: 19.12.2022).

Амангельдиев А.А. Цифрландыру – креативті қоғам қалыптастырудың басты кепілі. «Ұлағатты Ұлы Дала: рухани жаңғыру, білім және инновация» атты «Байтұрсынов оқулары – 2019» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университеті, 2019. – 537-540 б.

Амангельдиев А.А., Тұрсынбаева А.Ө. Цифрландыру: таным және түсінік // Ясауи университетінің Хабаршысы. -2019. – №2. – Б. 36-45

Калиниченко Л.Н., Новикова З.С. Африка на пути инновационного развития // Азия и Африка сегодня. – 2017. – № 9(722). – С. 48-55. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_29935249_90039193.pdf (қаралған күні: 21.12.2022).

Кин Э. Ничего личного: как социальные сети, поисковые системы и спец-службы используют наши персональные данные. – М.: Альпина Паблишер, 2016. –224с.

Киреева А.А., Әбілқайыр Н.Ә. Цифровизация экономики регионов Казахстана: понятия, перспективы и механизмы реализации / Под ред. академика НАН РК, профессора, д.э.н. Сатыбалдина А.А. – Алматы: Институт экономики КН МОН РК, 2021. – 292 с.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 4 желтоқсандағы № 1534 Қаулысы. «Ақпаратты Қазақстан – 2020» мемлекеттік бағдарламасы туралы және «Мемлекеттік бағдарламалар тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 19 наурыздағы № 957 Жарлығына толықтыру енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы. [Электрон. ресурс] – 2012. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1200001534> (қаралған күні: 26.12.2022).

Макаров В.Л. Глобальное цифровое общество и трансформация ценностей. 2017. [Электрон. ресурс] – 2017. – URL: https://www.lihachev.ru/pic/site/files/lihcht/2017/dokladi/MakarovVL_plen_rus_izd.pdf (қаралған күні: 29.11.2022).

Маликов Т. Фактчек, Тоқаев: Қазақстан цифрланған 30 елдің қатарында. 14.11.2022. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://factcheck.kz/kaz/ukimi-zhoq/faktchek-tokaev-kazakstan-cifrlangan-30-eldin-katarynda/> (қаралған күні: 30.11.2022).

Назар А. «Ақпараттық Қазақстан – 2020» бағдарламасының жүзеге асырылуы. 2014. [Электрон. ресурс] – 2014. – URL: <https://yuvision.kz/post/430970> (қаралған күні: 11.12.2022).

Оспаналиев А. Қазақстан БҰҰ рейтингінде электронды үкіметті дамыту бойынша 28-орында тұр. 28.09.2022. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: https://www.inform.kz/kz/kazakstan-buu-reytinginde-elektrondy-ukimetti-damytu-boyunsha-28-orynda-tur_a3984598 (қаралған күні: 30.01.2023).

Рюмина М.Т. Цифровое общество и проблема человека // Научно-исследовательские исследования. 2020. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovoye-obschestvo-i-problema-cheloveka> (қаралған күні: 11.02.2023).

Сүгір С. Цифрлы Қазақстан. Ол қандай болады? 22.02.2018 . [Электрон. ресурс] – 2018. – URL: <https://informburo.kz> (қаралған күні: 01.02.2023).

Такижбаева Н.З. Трансгуманизация и гуманитарные знания в современном информационном обществе. Абай атындағы ҚазҰПУ-нің хабаршысы// Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар сериясы. -2018. – №4 (59). – С.148-158

Ұлттық жоба: цифрландыруға бюджеттен тағы 1,4 трлн теңге бөлінеді. 12.10.2021. [Электрон. ресурс] – 2021. – URL: <https://naryk.kz/news/ulttyq-zhoba-cifrlandyru-zhumystaryna> (қаралған күні: 06.02.2023).

Чернышов А.Г. Стратегия и философия цифровизации. – 2018. – Т. 26, № 5. – С. 13-21. [Электрон. ресурс] – 2018. – URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_34994891_54400918.pdf (қаралған күні: 24.12.2022).

Шестернева С. Цифровой Казахстан: важная роль новых технологий. 28.07.2017. [Электрон. ресурс] – 2017. – URL: <https://liter.kz>. (қаралған күні: 04.12.2022).

Асан А. Амангельдиев, Сымбат Е. Шакиров

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Цифровизация как новый вектор развития Казахстана

Аннотация. Определение нового вектора социально-экономического развития Казахстана, актуализировало целый ряд проблем, связанных с поиском новых моделей их собственной самоорганизации. При этом особый интерес стал проявляться к цифровизации общества. Большей частью цифровизация проходит, без должного его предварительного научно-теоретического обоснования и разработки методологических и прикладных знаний.

Осмысление процесса цифровизации общества идет и в рамках философского дискурса, который стремится интегрировать подходы, сложившиеся в различных областях научного знания. На сегодняшний день развитие цифрового общества входит в одно из основных проблем, исследуемых современными философами.

Президент К.Токаев в своём Послании 2021 года подчеркнул, что базовым элементом всех реформ и ключевым инструментом достижения национальной конкурентоспособности является цифровизация.

Устранение цифрового неравенства знаменует собой новый этап в развитии социального Казахстана на принципах справедливости. Цифровизация – это проблема прежде всего социально-политическая и социогуманитарная. Поэтому перед научным сообществом поставлены новые стратегические задачи, по определению того, что может дать стране вступление на путь ее «цифровизации».

Таким образом, в Казахстане необходима своеобразная модель цифровизации, где вместе с распространением цифровых технологий будет расти спрос на социальную справедливость. Это свидетельствует о том, что в современном научном знании формируется интерес к различным аспектам цифрового общества, его преимуществам и последствиям для жизнедеятельности людей. В то же время проблема цифровизации социума дает основание для ее дальнейшего исследования и построения социальной справедливости.

В данной статье анализируются государственные программы и мировые рейтинги в области цифровизации.

Ключевые слова: цифровизация; Информационный Казахстан – 2020; Цифровой Казахстан; социум; цифровое общество; рейтинг; государственные программы; цифровая экономика.

Assan A. Amangeldiyev, Symbat Ye. Shakirov

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Digitalization as a new vector for the development of Kazakhstan

Abstract. The definition of a new vector of socio-economic development of Kazakhstan, actualized a number of problems related to the search for new models of their own self-organization. At the same time, special interest began to be shown in the digitalization of society. For the most part, digitalization takes place without its proper preliminary scientific and theoretical justification and the development of methodological and applied knowledge.

Understanding the process of digitalization of society is also taking place within the framework of philosophical discourse, which seeks to integrate approaches that have developed in various fields of scientific

knowledge. Today, the development of a digital society is one of the main problems studied by modern philosophers.

President K. Tokayev, in his Message to the people Kazakhstan in 2021, emphasized that the basic element of all reforms and the key tool for achieving national competitiveness is digitalization.

The elimination of the digital divide marks a new stage in the development of social Kazakhstan on the principles of justice. Digitalization is primarily a socio-political and socio-humanitarian problem. Therefore, new strategic tasks have been set before the scientific community, to determine what can give the country entry into the path of its «digitalization».

Thus, Kazakhstan needs a kind of digitalization model, where, along with the spread of digital technologies, the demand for social justice will grow. This indicates that in modern scientific knowledge there is an interest in various aspects of the digital society, its advantages and consequences for people's life. At the same time, the problem of digitalization of society provides a basis for its further research and building social justice.

This article analyzes government programs and world rankings in the field of digitalization.

Keywords: digitalization; Informational Kazakhstan – 2020; Digital Kazakhstan; society; digital society; rating; state program; digital economy.

References

«Akparattyk Kazakstan – 2020» Memlekettik bagdarlamasy [State program «Information Kazakhstan – 2020»]. 2013. Available at: https://egov.kz/cms/kk/articles/gp_inf_kaz_2020 [in Kazakh], (accessed: 24.01.2023).

«Cifrlandyru, gylım zhane innovacijalar esebinen tehnologijalyk serpilis» Ulttyk zhobasyn bekitu turaly Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2021 zhylygy 12 kazandagy № 727 kaulysy [Resolution No. 727 of the Government of the Republic of Kazakhstan dated October 12, 2021 on approval of the national project «Technological breakthrough due to digitization, science and innovation»]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000727> [in Kazakh], (accessed: 26.12.2022).

«Cifryk Kazakstan» memlekettik bagdarlamasy. Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2017 zhylygy 12 zheltoksandagy № 827 kaulysy [«Digital Kazakhstan» state program. Resolution No. 827 of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 12, 2017]. Available at: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827> [in Kazakh], (accessed: 14.01.2023).

Lior Rokach. Data Mining: Theory and Applications (Series in Machine Perception and Artificial Intelligence). (Packt Publishing, 2017, 624 p.). [in English].

Nicholas Negroponte. Being Digital. (Vintage, 1 edition. 1996, 272 p.). [in English].

World Digital Competitiveness Ranking 2022 Available at: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/> [in English], (accessed: 19.12.2022).

Amangeldiyev A.A. Cifrlandyru – kreativti kogam kalypstastyrudyn basty kepili [Digitization is the main guarantee of creating a creative society]. «Ulagatty Uly Dala: ruhani zhangyru, bilim zhane innovacija» atty «Bajtursynov okulary – 2019» halykaralyk gylymi-tazhiribelik konferencijasynyn materialdary. (Kostanaj, A.Bajtursynov atyndagy Kostanaj memlekettik universiteti, 2019, 537-540 p.). [in Kazakh].

Amangeldiyev A.A., Tursynbaeva A.O. Cifrlandyru: tanyım zhane tusinik [Digitization: Cognition and Understanding], Jasauı universitetinin Habarshysy. 2019.No 2. P.36-45. [in Kazakh].

Kalinichenko L.N., Novikova Z.S. Afrika na puti innovacionnogo razvitija [Africa is on the path of innovative development], Azija i Afrika segodnja. 2017. No9(722).P.48-55. Available at: https://elibrary.ru/download/elibrary_29935249_90039193.pdf [in Russian], (accessed: 21.12.2022).

Kin E. Nichego lichnogo: kak social'nye seti, poiskovyje sistemy i spec-sluzhby ispol'zujut nashi personal'nye dannye [Nothing personal: how social networks, search engines and special services use our personal data]. (M., Al'pina Publisher, 2016, 224 p.) [in Russian].

Kireeva A.A., Abilkajyr N.A. Cifrovizacija jekonomiki regionov Kazahstana: ponjatija, perspektivy i mehanizmy realizacii [Digitalization of the economy of the regions of Kazakhstan: concepts, prospects and implementation mechanisms] / Pod red. akademika NAN RK, professora, d.je.n. Satybalдина A.A. (Almaty: Institut jekonomiki KN MON RK, 2021, 292 p.) [in Russian].

Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2012 zhylygy 4 zheltoksandagy № 1534 Kaulysy. «Akparatty Kazakstan – 2020» memlekettik bagdarlamasy turaly» zhane «Memlekettik bagdarlamalar tizbesin bekitu turaly» Kazakstan Respublikasy Prezidentinin 2010 zhylygy 19 nauryzdagy № 957 Zharlygyna tolyktyru engizu turaly» Kazakstan

Respublikasynyn Prezidenti Zharlygynyn zhobasy turaly [Resolution No. 1534 of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 4, 2012. About the draft of the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan «On the state program «Informative Kazakhstan – 2020» and «On the introduction of additions to the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated March 19, 2010 No. 957 «On approval of the list of state programs»]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1200001534> [in Kazakh], (accessed: 26.12.2022).

Makarov V.L. Global'noe cifrovoe obshhestvo i transformaciya cennostej [Global digital society and transformation of values]. 2017. Available at: https://www.lihachev.ru/pic/site/files/lihcht/2017/dokladi/MakarovVL_plen_rus_izd.pdf [in Russian], (accessed: 29.11.2022).

Malikov T. Faktchek, Tokaev: Kazakstan cifrlangan 30 eldin katarynda [Faktchek, Tokaev: Kazakhstan is among the 30 digitized countries]. 14.11.2022. Available at: <https://factcheck.kz/kaz/ukimi-zhoq/faktchek-tokaev-kazakstan-cifrlangan-30-eldin-katarynda/> [in Kazakh], (accessed: 30.11.2022).

Nazar A. «Akparattyk Kazakstan – 2020» bagdarlamasynyn zhuzege asyrylyuy [Implementation of the «Information Kazakhstan – 2020» program]. 2014. Available at: <https://yvision.kz/post/430970> [in Kazakh], (accessed: 11.12.2022).

Ospanaliev A. Kazakstan BUU rejtinginde jelektronduy ukimetti damytu bojnynsha 28-orynda tur [Kazakhstan is on the 28th place in the UN rating for the development of electronic government]. 28.09.2022. Available at: <https://www.inform.kz/kz/kazakstan-buu-rejtinginde-elektronduy-ukimetti-damytu-bojnynsha-28-orynda-tur-a3984598> [in Kazakh], (accessed: 30.01.2023).

Rjumina M.T. Cifrovoe obshhestvo i problema cheloveka [Digital society and human problems] // Naukovedcheskie issledovaniya. 2020. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovoe-obschestvo-i-problema-cheloveka> [in Russian], (accessed: 11.02.2023).

Sugir S. Cifrlıy Kazakstan. Ol kandaj bolady [Digital Kazakhstan. What will it be like?]? 22.02.2018. Available at: <https://informburo.kz> [in Kazakh], (accessed: 01.02.2023).

Takizhbaeva N.Z. Transgumanizaciya i gumanitarnye znaniya v sovremennom informacionnom obshhestve [Transhumanization and humanitarian knowledge in the modern information society]. Abaj atyndagy KazUPU-nin habarshysy, Tarih zhane sajasi-aleumettik gylymdar serijasy, 4 (59). 2018. – 148-158 s. [in Russian].

Ultyq zhoba: cifrlandyruğa bjudzhetten tagy 1,4 trln tenge bōlinedi [National project: another 1.4 trillion tenge will be allocated from the budget for digitization]. 12 kazan 2021. Available at: <https://naryk.kz/news/ultyq-zhoba-cifrlandyru-zhumystaryna> [in Kazakh], (accessed: 06.02.2023).

Chernyshov A.G. Strategiya i filosofiya cifrovizacii [Digitalization of strategy and philosophy]. 2018. T. 26, № 5. – S. 13-21. Available at: https://elibrary.ru/download/elibrary_34994891_54400918.pdf [in Russian], (accessed: 24.12.2022).

Shesterneva S. Cifrovoj Kazahstan: vazhnaja rol' novyh tehnologij [Digital Kazakhstan: the important role of new technologies]. 28.07.2017. Available at: <https://liter.kz> [in Russian], (accessed: 04.12.2022).

Авторлар туралы мәлімет / Information about authors:

Амангельдиев Асан Азимханович – постдок, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Философия кафедрасының аға оқытушысы, Астана, Қазақстан.

Шакиров Сымбат Еркебаевич – постдок, PhD-доктор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Философия кафедрасының аға оқытушысы, Астана, Қазақстан.

Amangeldiev Assan Azimkhanovich – PostDoc, senior lecturer of the Department of Philosophy of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Shakirov Simbat Yerkebayevich – PostDoc, PhD-Doctor, senior lecturer of the Department of Philosophy of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.